Szakonyi Károly

Törzsvendéglő

Virsli pörköltszaftban

Délelőtt jött mindig, tizenegy tájban, ilyenkor elég csendes volt az üzlet, az ebédvendégek csak fél egy körül kezdtek szállingózni, de addigra ő már fizetett, és egy néma fejbiccentéssel távozott. Érkezésekor is éppen csak köszönt, egyenes tartásán nem látszott a kor, kimért léptekkel ért el szokásos helyére, telepedett le az ablak közelében lévő asztalhoz, és figyelembe sem vette a pincért, pedig az végig kísérte tekintetével, amig csak el nem helyezkedett a tonettszéken. Leült, mindkét kezét az asztalra fektetve várt, mintha ki akarná pihenni az eddigi utat, és csak akkor intett, hogy a szokásost.

A pincér ugyancsak szó nélkül a pulthoz ment, a vendéglős addigra már kitöltötte a három deci rizlinget egy hasas üvegbe, talpas decis pohárral tálcára tette, s vihette a felszolgáló az öregúrnak. A férfi először megigazgatta fehér, bár kissé már mosásba kívánkozó mandzsettáját, ami eléggé kiért a megviselt, de még eleganciát mutató tweedzakója ujjából, aztán kimért mozdulattal megfogta a pohár szárát, és töltött bele a borból. Az ablak felé tartva löttyintgette, belekóstolt, majd rátöltött még valamennyit. Ivott. Kortyolt. Ízlelgette. Letette a poharat, hátradőlt a székén, s behunyta a szemét. Percekig maradt így. Amikor felnézett, bólintotta a vendéglősnek. A vendéglős hozzá sietett.

– Uram?

– Ha maradt valamennyi a tegnapi pörkölt szaftjából – mondta az öregúr.

– Megnézem – mondta a vendéglős. – Bár lassan kész lesz a friss borjúpaprikás…

Csak egy elutasító kézmozdulat. A vendéglős kissé meghajolt.

– Ahogy parancsolja.

A vendéglős persze tudta, hogy feleslegesen említi a friss pörköltöt, az öreg, mint máskor is, a maradékot akarja. Mindig maradt az előző napi főzetből. Kiment a csapóajtón, s odaszólt a hatalmas tűzhely mellett pirosló szakácsnőnek, hogy készítsen egy tányérnyit a szaftból, és tegyen fel főni egy fél pár virslit. A szakácsnő morgott valami olyasmit, hogy fene a *belit!*, de elővette a jégről a paprikást. Voltak abban belefagyva apró húsdarabok is, azokat félrekotorta, csak a dermedt pörköltléből merített egy serpe-

nyőbe. A vendéglős visszament az üzletbe, intett az öregúrnak, hogy rendben lesz. Szólt a pincérnek, hogy majd szolgálja ki az öreget.

– Virsli pörkölt szaftban – vitte ki egy ovális tányéron a rendelést, s tette a vendég elé a kenyereskosárral együtt. Só- meg paprikaszóró volt minden asztalon. – Parancsoljon!

Újabb szertartás kezdődött, kés és villa szalvétába törölgetése, a tányér jobb elhelyezése, a virsli feldarabolása és megfürdetése a gőzölgő szaftban, az étel illatának beszippantása, majd az első falat a darabka letört kenyérrel. Némi tunkolás. És lassú mozdulatok. Lassú, megfontolt mozdulatok, amivel a villa hegyére szúrt virslikarikákat a szájához emelte, majd kést, villát letéve, mindkét keze fejét az asztal szélén pihentetve várt, amíg a falatot le nem nyelte. És minden újra előről.

A tányért olyan tisztára törölgette a kenyér puha belével, mintha abban nem is lett volna étel. Aztán bortöltés és kortyolás.

Amig a pincér el nem vette előle a terítéket, ült egyenes derékkal. Csak akkor dőlt hátra, amikor már tiszta volt előtte az abrosz. Megint hunyt szemmel pihent egy darabig. A vendéglős nézte finom vonású, de ráncokkal szabdalt, sovány arcát, kerek koponyáján a gondosan kétfelé fésült ősz haját, s úgy vélte, valami lecsúszott arisztokrata. Négy éve ért véget a háború, sokan vesztették el a vagyonukat, állásukat, talán ennek az úrnak is volt valahol birtoka, vagy éppenséggel bankból bélistázták, de az is lehet, hogy nyugalmazott gimnáziumi tanár. Kíváncsi volt a vendéglős, néha találgatták is a pincérrel, hogy kiféle lehet. A pincér sok étteremben meg kávéházban dolgozott életében, jó emberismerőnek vallotta magát, azt állította, hogy az öregúr katonatiszt lehetett, ezt a tartásából ítéli meg, ismert ő sokat a háború előtti éjszakai életből. De a vendéglőst továbbra is furdalta a kíváncsiság.

Egyszer, üzleti ügyeit intézve a belvárosban járt, és meglátta. Egyenes tartására, kimért járására lett figyelmes, előtte ment a Vilmos császár úton. Követte. Mentek egy darabig, aztán az öregúr megállt egy divatáru üzlet előtt, pillanatig mintha töprengett volna, belépjen-e, de nem azért várt, hanem mert hirtelen tartást változtatott. Háta kissé meggörbedt, járása bizonytalanná vált, egyik kezét tétován előre nyújtotta, úgy lépett a bejárathoz. Tapogatódzva kereste a kilincset, vagy valamit, amivel benyithat az üvegajtón. Óvatosan, kezével a levegőt kaszálva ment a pulthoz. A vendéglős az üvegajtón át látta, hogy valamit beszél a tulajdonosnővel, mintha vitatkoztak volna, aztán a nő pénz vett elő a kasszából, és a kinyújtott tenyerébe ejtette.

A vendéglős dermedten állt, s még akkor is, amikor az öregúr, ugyanígy tapogatódzva, kilépett az utcára. Meglátta a vendéglőst, egy

pillanatra megtorpant, arca megrándult, de nem esett ki a szerepéből, mereven, semmibe néző tekintettel, a vakokra jellemző óvatos léptekkel ment el előtte, kezével a levegőbe hadonászva.

A vendéglős elmesélte a pincérnek. A pincér nevetett. – Akkor hát azért fizetett mindig apróval – mondta.

Soha többé nem jelent meg a vendéglőben.

Zwa deci

Galvanizáló műhelye volt a vendéglőhöz közeli téren, két segéddel dolgozott, de azokat soha nem lehetett látni. Szótlan ember volt, talán azért is, mert nem beszélt jól magyarul. Valaki mesélte, hogy még az Anschluss előtt jött át Magyarországra, talán Wiener Neustadból, ide házasodott, de amikor a fiú naponta találkozott vele, már magányos volt. Az asszony egy jeges télen megcsúszott a járdán, hanyatt vágódott, a koponyaalapi törés helyben végzett vele, a fiú hallott a balesetről, az egész környék mesélte, elég rémesnek hatott így elesni, és mindjárt ottmaradni. Negyven februárjában volt az a kegyetlen hideg, sok hóval, és ha el is takarították az utakról, a járókelők keményre taposták, alattomos jegesedések lapultak a járdákon. A fiú látta is az üzletajtóban nézelődve azt a sarkot, ahol az a nő, mint mondták, elvágódott. Még nyaranta is eszébe jutott, ha ott ment át a másik oldalra.

A mester, csak úgy, ahogy volt a műhelyben, szürke, kissé maszatos munkaköpenyében ballagott át naponta többször is a vendéglőbe. Két háztömböt kellett megjárnia, de megtette akár háromszor is, pedig volt a közelében is vendéglő. Bejött a söntésbe, csak az első érkezésekor köszönt, *Gutten tag,* a továbbiakban csak megállt a pultnál, és feltartotta két ujját, de azért néha mondta is, bár feleslegesen, hogy *zwa deci!* Mindig két deci rizlinget kért, olykor a fiú szolgálta ki, ha éppen az üzletben volt, a pult bortégelyéből kimerte a kifröccsös pohárba, aztán mindjárt levette a pohárszék oldalára akasztott csiptetőt, kivette belőle a mester számláját, egy számoló cédulát, és húzott rá egy strigulát. Négy egyenest egy ötödik szelte keresztben, így könnyebb volt utána számolni a kétdeciknek. Hetente fizetett a mester. Nem időzött sokat, állva, néhány korttyal megitta a borát, aztán intett a sapkája mellől, s ment vissza a műhelyébe.

Nem állt szóba senkivel. Éveken át járt rendszeresen az üzletben, de még csak a vendéglőssel sem váltott szót. Köszöntek egymásnak. közepes termetű, sovány ember volt, szürke sildes sapkája alól gyér haja kitürem-

kedett a tarkójánál, hosszúkás arcában a hegyes orr meg a bozontos szemöldök szomorúvá tette az ábrázatát. A fiú sokszor elhaladt a műhelye előtt, amikor a téren átvágva moziba ment. A fél négyes előadásra válthatott jegyet, néha az apja is vele ment, a délutáni, csendes forgalomtól arra a másfél órára otthagyhatta az üzletet. Négy fok lépcső vezetett fel a galvanizálóműhely mindig nyitott ajtajáig, amin elfordítható tábla függött *Rögtön jövök!* felírással, furcsa, fémes zajok hallatszottak ki az utcára, de még csak cégtábla sem volt a bejárat fölött. Ez is rejtélyes volt a fiú számára, ahogy maga az ember is azzal a szűkszavúságával. De hozzá tartozott az életükhöz. Pedig a nevét sem tudták. Ha véletlenül senki sem volt a pultnál, amikor jött, csak várt türelmesen, míg felbukkan a vendéglős, a fiú vagy valaki, aki éppen észrevette, szólt: *Menjen valaki kiszolgálni, Itt a cvá deci.* Maguk között ez lett a neve. Zwa deci. Hiányzott volna, ha nem bukkan fel naponta többször is. Azok, akik ugyancsak bejártak a vendéglőbe, ha jött, ránéztek, de nem szólították meg, mint ahogy egymást az esőről vagy a hóról vagy éppenséggel a kibírhatatlan kánikuláról ejtve szót, mintha nem létezett volna. De senki sem tett rá megjegyzést soha.

Amikor havonta kérte a számlát, elég szép összeget tett ki, de nem akarta megszámolni a strigulákat, talán ő is jegyezte, vagy megbízott a vendéglősben. Tudta, hogy megbízhat. Biztosan benézett már valamikor abba a közelebbi vendéglőbe, de nem választotta mégsem. A fiú ismerte azt a helyet, mert útjába esett, benézett az ajtaján, csak úgy, a küszöbről, mintha keresne valakit, ugyanolyan cigarettafüst és savanykás borszag áradt ki onnan is, ez ismerős volt, de a berendezés meg a falak meg a pult… idegen.

Azon a márciusi napon, amikor a fiú kijött az iskolából, már mindenki a megszállásról beszélt. Ők már a tanítás első óráiban hallottak róla, amikor reggel beért az osztályba, Gaszton, akinek haditudósító volt az apja, és negyvenháromban szervezett is egy kiállítást az iskolafolyosón az apja harctéri fotóiból, szakszerűen magyarázta a német egységek hajnali bevonulását. De a fiú, hazafelé tartva látott is motorkerékpáros, rohamsisakos katonákat, teherautó konvojt kisértek a Rákóczi úton a pályaudvar felé.

Az üzletben a szokásos forgalom zajlott, a húsjegyre szabott menüfőzelék feltéttel – éppen úgy fogyott, mint más napokon, senki sem tudta igazán, mi történik a városban, sokféle hír keringett, azt mondták, a Várban lövöldözés is volt. Német katonákat addig is lehetett látni Pesten, némelyek barátságból még köszöntek is nekik az utcán karlendítéssel. Nem mindegyik fogadta derűsen. Vasák úr ott fröccsözött a pult közelében, és a söntés asztalánál falatozó postással tárgyalta az eseményeket, bizalmasan közölve, hogy miket hallott a rádióban egy a Svábhegyen lakó hege-

dűs kollégájától, amikor a galvanizálómester talán harmadjára jött a *zwá deci*ért. Vasák úr, szokatlan módon odafordult hozzá, és azt mondta: Mágá csak tudjá, mit ákárnak itt á bárátái?

A mester nem nézett rá, csak feltartotta két ujját, és várt. A fiú kitöltötte a bort, eléje tette a pult rézborításán. Mindenki nézte, ahogy szájához emelte a poharat, és kortyolt. Kicsit mohóbban ivott, mint máskor, csaknem egyhajtásra. Aztán megfordult, és lassú léptekkel távozott. Na, nézett utána Vasák úr. Na… A fiú látta, hogy Vasák úr zavarban van.

Április első napjaiban befejeződött a tanítás. Az esti törzsvendégek mindenféle rendelkezésről beszéltek, Sztójay Döme, mondta Vasák úr, Sztójay beszigorított. Baj van a zenekarral, a vonósok közül néhányan már nem voltak ott a próbán, a klarinétost meg hívatták az igazgatóságra. A törzsasztaloknál is üresen maradtak székek. Schwanzenberger bácsi egyik délben beugrott a kalapjáért, amit előző este a fogason felejtett. Le kell húznom a rollót, mondta sietve, de majd jövök, ha lehet, Peróczinak tartozom egy korsó sörrel, azt üzenem, hogy nem fogom elfelejteni…

Különös volt, *Cvádei*t a következő napokban sem délelőtt, se napközben nem látták az üzletben. A fiút elküldte az apja, hogy nézze meg, mi van az öreggel. Minden törzsvendégét számontartotta, ha napokig nem mutatkoztak, tudni akarta, megbántották-e valamiért, vagy bajuk esett? A fiú csak a műhelyig ment, az ajtaját ugyan csukva találta, de fülelt egy darabig, és hallotta odabentről a zajokat. Ebből persze nem tudhatta meg, miért maradt el a mester. Futva kellett visszajutnia, mert megszólaltak a szirénák, amióta itt voltak a németek, tizenegy óra tájban mindig felvijjogtak, s mire az óvóhelyre értek, már hallották is a robbanásokat.

Április harmadik hetében, a fiú éppen a poharakat mosta a pultnál, amikor bejött. A fiú alig ismerte meg, nem a szürke munkaköpeny volt rajta, sötétkék zakóban, fekete nadrágban volt nyakkendősen, kalappal a fején. Kezében kis csomaggal megállt a pultnál, biccentett, és a fiú szó nélkül kimérte a két decit. Akkor vette észre a csillagot. Sárga szövetből varrott Dávid-csillag volt a zakója hajtókáján. A mester észrevette a fiú meglepett pillantását, összevillant a tekintetük. Senki más nem volt a söntésben, a benti asztaloknál ültek ebédvendégek, csend volt. A mester lassan, kortyolgatva megitta a borát, aztán a kezében lévő csomagot letette a fiú elé a pultra. Várt, körülnézett, aztán kalapot emelt, és elment.

Amikor az apjával együtt kibontották a csomagot, meglepetten látták, hogy egy hamutartó volt benne, ugyanolyan, mint amilyeneket az asztalokon tartottak, de ez az alumínium aranyszínűre volt galvanizálva.

Orion

A rádió délelőttönként szalonzenét közvetített a stúdióból, és a fiú tudta, hogy a zenészek között ott ül Vasák úr, a kürtjével. Általában tizenegy felé kezdtek el játszani, *Halló, itt Rádió Budapest,* mondta a szpíker, *Budapest egy,* és szép bécsi keringőket, balettszviteket adtak, a számok végén mindig kis szünet volt, hallani lehetett a kottalapok halk zizzenését meg a zenészek köhintését. *Ezt* különösen figyelte, mert Vasák úr megígérte neki, hogy jelezni fog, háromszor egymásután köszörüli meg a torkát, és akkor a fiú tudni fogja, hogy ő az. A rádiószereplés után mindig bejött a vendéglőbe, nagyjából fél kettő tájban. Állva itta a fröccsöket a söntésben, talán jobban esett neki álldogálni a zenekarban üldögélés után, mert a bal lába merev volt. Úgy járt, merev lábával kaszálva, a fiú szerette volna tudni, mi történt vele, de nem merte megkérdezni. *Ná, hát hállotád?* kérdezte, mert a Felvidékre való volt, a pozsonyi filharmonikusok közül jött valamikor Budapestre. Hallottam, mondta a fiú, és büszke volt, hogy Vasák úr jelzett neki a sok komolyzenész közül. A rádió egész nap szólt, a vendégek szerették hallgatni a híreket a frontról, a cigányzenét is szerették, meg akármilyen zajos forgalom volt némelyik szombat estén, a Kívánsághangversenyt is a Városi Színházból. Vidám jeleneteket lehetett hallani, Karády búgó hangját, *Muszka földön lassan jár a posta…* Tolnay Klári dalai derűsebbek voltak, *Zöld a kukorica Katyi…* énekelte, a szpíker meg azon a suttogó hangon, amivel a színházi közvetítések alatt is mindig elmondták, hogy éppen milyen jelenet zajlik, *most az asztalhoz megy az asszonyhoz… most ráhajol és megcsókolja…* meg ilyesmi, úgy ismertette a nézőtér közönségét. *A fehér bóbitás vöröskeresztes nővérek között kar- és lábnélküli honvédeket is látunk a vidám műsorért hálás mosolyra fakadni, most Bilicsi Tivadar lép színre…* Bilicsi baka-dalokat énekelt, *Két napig ültem az egyesben, mert teveled ültem este kettesben…* Lehetett hallani a nézőtérről a nevetést meg a tapsot. A fiú is fújta már, a *Kívül* a *kaszárnyán*t meg a *Jóska lelkem, én édes vitézem*et, de a délelőtti szimfonikus zene tetszett neki legjobban. Délelőtt általában pangott az üzlet, állt az üzletajtónál, az üveglapon át bámulta az utcát, s mögötte Strauss muzsikája szólt. Sarki üzlet volt, kétoldali bejárattal, és hol az egyiknél, hol a másiknál nézelődött, a kereszteződésben mindig történt valami. Olykor egy-egy stráfkocsi lovai csúsztak meg a keramitos úttesten, a kocsisok éktelen káromkodással ugrottak le a bakról, és verték ostorral a szegény párákat, de a patkók csúsztak a kövön, a lovak nem tudtak megkapaszkodni és talpra vergődni, amíg ki nem fogták őket az istrángból. Mindig összegyűlt néhány okoskodó, szidták az állatkínzót, mások a kocsis pártjára álltak, vagy a várost okolták

rossz útburkolatért. A muraköziek soha nem estek el, szépen fel voltak szerszámozva, jöttek a közeli Dreher lerakatból azokkal a félhektós hordókkal megrakott, gerendás szekerekkel, amikről az üzlet előtt ügy kaptak vállra egyet-egyet a bőrkötényes kocsisok, mint a pelyhet, ezt is szerette nézni, meg amikor jött a jeges, és vaskampójával belevágott a táblába, s hozta be a söntés jégszekrényébe. De érdekes volt figyelni átellenben a másik sarkon a kocsmát, amit a fiú apja, a vendéglős csak snapszbutiknak emlegetett. Olyan alakokat látott betérni oda, amilyenek hozzájuk soha nem jártak. Egyszer, amikor az iskolából jövet arra jött haza, benézett. Hosszú pult áll a félhomályban és néhány asztal, hatalmas ventilátor forgott a mennyezet alatt, és pálinkaszag dőlt ki az ajtón. De elég volt csak nézni a járókelőket vagy a szemközti ház pinceműhelyét, *Velvárt kerékpár és motor,* Zündappok meg más motorok álltak előtte, nagy olajfoltot hagyva a járdán. Aztán ott volt a mindig azonos órában felbukkanó, füttyös bolond, hosszú lécével hadonászott, lehetett találgatni, kinek a fenekére fog ráverni, mulatságos volt, ahogy a nők a szoknyájukhoz kapva riadtan ugrottak félre, de egyszer, azt is látta, hogy egy gyanútlan német katona tányérsapkájára csapott a léccel. A fiú akkor azt hitte, hogy a bolondnak most vége, de a tiszt csak legyintett, látta, kivel van dolga. A fiú szerette az üzlet délelőtti csendjét, a pulthoz betérő *futóvendégeket*, a poharak koccanását, de szerette az üzletet akkor is, amikor megtelt emberekkel. Megszokta a füstöt, ami beívódott a falakba, a fehér terítékes termet elválasztó, bojttal összefogott függönybe, szerette az esti zsinatot. Néha dörgedelmes beszédek hangzottak a rádióból, a vendéglős ki akarta kapcsolni a készüléket, de a vendégek hallgatni akarták, és hallgatták akkor is, amikor drámai hangon a sztálingrádi összeomlást gyászoló berlini gyűlést adták, a német szöveget fordító és tolmácsoló szpíker tragikus hangon részletezte a birodalmi tábornoknak, Paulusnak és katonáinak öngyilkosságát, hogy az utolsó töltényüket önmaguknak szánták, de nem adták meg magukat. Vasák úr is ott volt azon a délutánon, a vendégek letették a kártyát, döbbent csendben hallgatták a berlini közvetítést. Amikor aztán az indulókkal együtt a tömeg harsogása egyre erősödött, Vasák úr azt mondta, hogy jobban kedveli a szalonzenét. A fiú elképzelte, ahogy a katonák főbe lövik magukat, pedig hazugság volt az egész, a tábornokukkal együtt fogságba estek, és éveken át a romba dőlt várost kellett újjáépíteniük. A rádió egy falra szerelt polcon állt a családi törzsasztal fölött, és szólt a háborús évek alatt egészen addig, amíg hatóságilag be nem kellett szolgáltatni. Jó kis Orion volt, barna fadoboz, a hangszóróján minden rezgést finomat érzékelő drapp szövettel, zöld, világító szemmel és két beállítógombbal. Derűt és borzalmat egyaránt árasztott, Dankó Pista nótáit vagy Lehár dallamait

ugyanolyan szépen, mint a katonai indulókat, a Radetzky marchot vagy az Érikát. Követített istentiszteletet, az Eucharisztikus kongresszus szentbeszédeit, a parlament elfogadott zsidótörvényét, a visszacsatolt területekre bevonuló honvédseregek fogadásának ujjongását, megszakított adásban hadüzenetet, légiriadót, *Achtung, achtung lichtspiele*… a kormányzó fegyverszüneti felhívását vagy a nemzetvezető parlamenti esküjét, statáriumot és toborzást a halálra…

A kerülti elöljáróság padlásán fejezte be társaival együtt, lelakatolva, nehogy ellenséges híreket sugározzon. A város ostroma idején akna csapódott a tetőbe. Tűzben égett el, ahogy a többiek.